

خلاقیت و راهکارهای
افزایش خلاقیت

بانکدار ایده‌های خلاقانه باشید

هادی نجفی

مربی مرکز آموزش بهورزی
دانشکده علوم پزشکی نیشابور

زهرا نصراله زاده

کارشناس آموزش سلامت
دانشکده علوم پزشکی مشهد

اهداف آموزشی

از خوانندگان انتظار می‌رود پس از مطالعه این مقاله:

- مفاهیم ابتکار و نوآوری را شرح دهند.
- تفاوت تفکر منطقی و تفکر جانبی را بیان کنند.
- عادت‌ها و الگوهای تفکر خلاق را نام ببرند.

مقدمه

گنجینه دانش امروز میراث اندیشه خلاق پیشینیان است. تولید دانش از خلاقیت سرچشمه می‌گیرد. به نوبه خود، نوآوری تبلور ملموس یک فکر بکر و ناب محسوب می‌شود که در قالب یک مفهوم، محصول یا خدمت جدید ارایه شده است. خلاقیت برآیندی است که در ذهن فرد انجام شده و منجر به ابداع یک فکر بکر می‌شود. بنابراین شالوده دانش بشری خلاقیت است و بنای همه مراحل خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی؛ شما هستید.

ابتکار و نوآوری

ابتکار عبارت از دور شدن از چیزهای واضح و معمولی یا قطع رابطه با تفکر مبتنی بر عادت است. ایده‌های

تا آن که دوباره کار را در جای قبلی آغاز کنیم. تفکر منطقی، عمیق‌تر کردن چاله یا گودال قبلی است، در حالی که تفکر جانبی آغاز مجدد در جای دیگر است.

عادت‌ها و الگوها برای تفکر خلاق و اثربخش

همه ما عاداتی را در فکر کردن و رفتارهای مان، صرف‌نظر از خوب یا بد بودن آن‌ها داریم. این‌ها نظم یا تمایل ثابت ما برای رویکرد به مسایل از طریقی معین هستند، که با تکرار و تداوم تبدیل به طبیعت ثانویه ما شده است. عاداتی که مورد بحث قرار خواهد گرفت، جزو مشخصات افراد خلاق و متفکران نوآور است. البته لزوماً همه افراد خلاق واجد تمام این عادات نیستند.

تفکر جانبی برای یافتن فرضیات

عاداتی که باید آن را یاد بگیرید یا در خود ایجاد کنید، پیدا کردن فرضیات است. فرضیات نقشی حیاتی در تفکر خلاق ایفا می‌کنند. انیشتین در زمینه تفکر و یافتن چنین فرضیاتی مشهور است. او می‌گوید: فرض کنید، خلبان یک سفینه فضایی هستید که با سرعت نور، در کهکشان‌ها در حال حرکت است. در این صورت پدیده‌ها را چگونه می‌بینید؟ نتیجه حاصله، تئوری عمومی نسبیت بود. شما آزادانه می‌اندیشید و به طور موقت فرضیه را در مورد یک پدیده، ایجاد می‌کنید.

شانس و اقبال

متفکران خلاق آن‌هایی هستند که هنگام تفکر یا کار کردن روی یک مسأله از هر چیزی که پیرامون شان اتفاق می‌افتد، آگاه هستند و آن را جذب می‌کنند. این آگاهی مانند یک رادار، شانس و اقبال را از میان رویدادهای محیطی دریافت می‌کند. در مورد نقش شانس در نوآوری، موارد بسیاری در این زمینه وجود دارد که می‌توان به کشف پنی سیلین توسط الکساندر فلیمنگ، افتادن سیب از درخت و قانون نیوتن اشاره کرد.

توقف پشت سد مسأله

این همان عملی است که موجب می‌شود افراد گاهی

ابتکاری از نظر آماری کمیاب هستند. در واقع برخی از محققان ترجیح می‌دهند به جای ابتکار لغت «منحصر به فرد» را به کار ببرند. نوآوری توانایی کاربرد راه حلی خلاقانه برای مشکلات یا فرصت‌ها؛ ایجاد تحول یا افزایش کیفیت زندگی خود و دیگران است. فرد نوآور قادر است مفهوم؛ فرآورده یا خدمتی جدید را معرفی کند. همچنین می‌تواند در محصول یا خدمت موجود تغییرات و دگرگونی ایجاد کند.

کارآفرینی

کارآفرینی نتیجه فرآیند سیستماتیک کاربرد خلاقیت و نوآوری در تأمین نیازها و استفاده از فرصت‌های موجود در بازار است کارآفرینان ایده‌های خلاق خود را از طریق انجام اقدام‌های هدفمند به واقعیت تبدیل می‌کند. تفکر خلاق مهارتی ذاتی است که خداوند در وجود همه انسان‌ها به ودیعه گذاشته است. همچنین انسان با توجه به طبیعت اجتماعی خود نمی‌تواند مدت زیادی در تنهایی به تفکر بپردازد.

خلاقیت

روشن است که ما نمی‌توانیم با موهبت خدا داده، از هیچ، چیزی خلق کنیم. همه افراد بشر با تمام چیزهایی که موجود است، کار خود را شروع می‌کنند. اساس و جوهره همه چیز قبلاً به وجود آمده است. انسان‌ها فقط قادر هستند چیزی را که وجود دارد، برای خلق چیزی که موجود نیست، تفکیک، ترکیب و ارزشیابی کنند. اگر خلاقیت را با فکری محدود تعریف کنیم «آفرینش چیزی که وجود ندارد، بدون هر گونه زمینه با مواد قبلی» آن‌گاه تنها خداوند است که می‌تواند خلق کند.

تفکر منطقی - تفکر جانبی

منطق ابزاری است که آن را به منظور حفر گودال‌های عمیق‌تر و بزرگ‌تر و بهتر به کار می‌بریم، ولی اگر گودال را در محلی نامناسب حفر کنیم، تلاش‌های بعدی برای بهبود آن بی‌نتیجه خواهد بود. مهم نیست این کار برای حفرکننده تا چه اندازه روشن باشد، در هر صورت آسان‌تر است که برای حفاری به محل مشابه دیگر برویم

بانکداری ایده‌ها

مجموعه‌ای از ایده‌ها، اطلاعات یا مفاهیمی که در ذهن شما وجود دارد، می‌تواند تأثیر بسزایی در توانایی خلاق شما داشته‌باشد. این عمل فرآیندی طبیعی است، در صورتی که چشم و گوش شما باز باشد، اطلاعات در ذهن شما جمع می‌شود. عادت کنجکاوی، مشاهده، گوش‌دادن، مطالعه، سفر و ثبت سوابق در واقع مانند بانکداری ایده‌هاست.

کنجکاوی یکی از ویژگی‌های بارز افرادی است که قوه ادراک نیرومندی دارند. می‌توان گفت کنجکاوی سرچشمه ادراک است. انسان‌های خلاق کنجکاو هستند. زیرا نیازمند جمع‌آوری اطلاعات از منابع مختلف هستند.

البته این نوع کنجکاوی با تجسس در کار دیگران متفاوت است. مورد اخیر شامل دخالت یا اعتراض به فکر یا رفتار دیگران است. کنجکاوی واقعی اشتیاق به آموختن و دانستن است. این نوع کنجکاوی خردمندانه و غیرسودجویانه می‌تواند تبدیل به یک عادت شود.

مشاهده یک مهارت است که در پایین‌ترین سطح، شامل توانایی دیدن واقعیت چیزهایی است که روبروی شما قرار گرفته‌است. تقریباً غیر ممکن است بتوانیم تمام آنچه را که اتفاق می‌افتد، مشاهده کنیم. ما تمایل داریم فقط آنچه که می‌دانیم یا دوست داریم، بدانیم را مشاهده کنیم. این تمایل ما را از بسیاری از امکانات

احساس کنند پس از مدتی کار روی یک مسأله و موفق نشدن، فکرشان متوقف شده یا به اصطلاح قفل کرده است! این امر صرفاً خستگی ذهنی نیست. فرد کار را کنار می‌گذارد؛ چون مرتب همان پاسخ‌های قدیمی به ذهنش می‌آیند. از این رو، نیاز دارد که قفل ذهنش شکسته شود. در این فاصله ممکن است بخوابد، رمان بخواند، به مسافرت برود یا هر کار دیگری را انجام دهد.

تعلیق داوری

افراد خلاق قادرند ارزش‌گذاری فرآورده‌های ذهن را از سایر عملکردهای ذهن شامل تجزیه، ترکیب و تفکر یکپارچه تفکیک کنند. اگر میل دارید ایده‌های خود را پرورش دهید؛ از ارزشیابی سریع خودداری کنید و به دانه‌های کاشته شده شانس برای رویش بدهید. شما برای فکر کردن به سایر افراد نیاز دارید. زیرا تفکر فعالیت اجتماعی است. یک ایده جدید بسیار حساس است و می‌تواند با یک اشاره ابرو نابود شود، یا با یک کلام فرد ناآگاه از بین برود. البته انتقاد باید انجام شود زیرا در هر مرحله از کار ممکن است اشتباهات پرهزینه‌ای انجام شود. ولی ارزشیابی انتقادی در هنگام شکل‌گیری ایده‌ها نباید انجام شود. گاهی اوقات قبل از آن‌که ایده‌ها را مورد استفاده قرار دهیم، باید آن‌ها را کاملاً تغییر دهیم. بهترین ایده‌ها آن‌هایی هستند، که بتوانند از عهده انتقاد برآیند.

گام‌های مقایسه

مقایسه؛ عادت دیگر برای تفکر خلاق است، که در مقابل منطق قرار می‌گیرد. مقایسه مستلزم کاربرد تصاویر است. ولی منطق مفهومی، انتزاعی و غیرقابل رویت است. مقایسه یک مهارت است.

تمثیل و استعاره زمانی اتفاق می‌افتد، که یک واژه یا یک عبارت توصیفی به شکل تصاویر یا مفاهیم شکلی دگرگون و متفاوت منتقل شود. ولی مقایسه آن است که بینیم این نمادها تا چه اندازه قابل تشبیه هستند. خیلی از اختراعات بشری ناشی از الهام گرفتن مخترعان از طبیعت است. مثل اختراع چاپ توسط گوتنبرگ، که بر اساس شبیه‌سازی بود.

یافته‌های گذشته را به دیده تردید نگاه کنیم. سفر را به عنوان وسیله‌ای برای تغذیه و تحرک حس کنجکاوی خود در طول زندگی مورد استفاده قرار دهید.

تلاش برای ارتباط

به منظور گسترش ایده‌های خلاق، باید به برقراری ارتباط ایده‌ها پرداخت. این امر می‌تواند به شکل نوشتاری انجام پذیرد، زیرا زبان نوشتاری در طول زمان باقی می‌ماند و می‌تواند با ارزیابی شدیدتری موردنظر قرار گیرد. از سوی دیگر، قرار دادن ایده‌ها در معرض و دسترس دیگران به ما فرصت می‌دهد تا مجدد به آن‌ها نظر بیندازیم و دقایقی آن‌ها را ارزیابی کنیم. ارزیابی سبب می‌شود تا ایده‌هایمان را روشن‌تر و مشخص‌تر تعریف کنیم.

نتیجه‌گیری

در هر مکانی از زندگی که می‌ایستید، می‌توان با روش‌های خلاقانه زندگی‌تان را بهبود بخشید. این خلاقیت است که ما را در طول زندگی در جست‌وجوی رهنمودهای زندگی سالم، دوستی‌های عالی با ارزش، مقاومت اقتصادی از طریق سختی‌ها، تغییرات شغلی و رشد مذهبی افراد به حرکت در آورده است.

پیشنهادها

اگر متوجه شده‌اید که در هر یک از روندهای زندگی فاقد خلاقیت هستند با توجه به اینکه خلاقیت قابلیت رشد و پرورش را دارد؛ با تمرین‌های زیاد، می‌توانیم خود را در مسیر آن به جریان بیندازیم و آن را پرورش دهیم. اگر چه هوش در شکوفایی خلاقیت مؤثر است؛ اما هر فرد حتی با هوش متوسط می‌تواند این استعداد را در خود شکوفا سازد.

خلاقیت باز می‌دارد. ذهن ما به نحوی برنامه‌ریزی شده‌است که با توجه به انگیزه‌ها و تجربیات قبلی به بعضی از پدیده‌ها بیش از پدیده‌های دیگر توجه می‌کند. ما براساس عادت، بعضی از ایده‌ها یا اصول مشاهده را به شکل گزینشی درک می‌کنیم. ولی باید نسبت به آنچه مشاهده نشده است، حساس باشیم و به سرزمین‌های ناشناخته سفر کنیم. توانایی ضعیف گوش کردن یک عارضه عمومی است. ولی افراد خلاق از این عارضه رنج نمی‌برند، یک شنونده خوب فردی کنجکاو است که تمایل به یادگیری دارد. این کار نیازمند تواضع به عنوان کلید ذهنی آزاد است. زیرا اگر تصور کنیم همه چیز را می‌دانیم یا حداقل بیش از فرد مقابل اطلاع داریم، به سختی حاضر به شنیدن حرف‌های او می‌شویم.

مطالعه به عنوان محرک تفکر خلاق

گاهی بگذارید کتاب‌ها به جای شما فکر کنند و با افکار دیگران شریک شوید. برای بسیاری از افراد خواندن و مطالعه، وسیله‌ای برای پرهیز از تفکر، به جای کمک به تفکر بهتر است. ولی خواندن برای تفریح یا کسب اطلاعات با مطالعه برای آفرینش ایده‌های جدید تفاوت دارد.

مسافرت

سفر به محیط‌های تازه و شگفت‌آور محرک قوای خلاقه است. سفر همچنین باعث تقویت روحیه می‌شود. با یک سفر نسبتاً کوتاه به جاهایی که برای شما تازه است، می‌توانید دیدگاه خود را از این فرهنگ به فرهنگ دیگر منتقل کنید. از طریق مسافرت خود را در معرض محیط جدید و ناشناخته قرار می‌دهیم. این کار باعث می‌شود

منبع

- جلیل میرمیران، خلاقیت و نوآوری (فردی، گروهی و سازمانی)، چاپ اول، تهران ۱۳۸۴
- دکترئی پال تورنس، استعدادها و مهارت‌های خلاقیت و راه‌های آزمون و پرورش آن‌ها؛ ترجمه: دکتر حسن قاسم‌زاده؛ نشر دنیای‌نو؛ تهران ۱۳۷۵
- حسینی، افضل السادات، تحلیل ماهیت خلاقیت و شیوه‌های پرورش آن {پایان‌نامه}، تربیت مدرس، تهران ۱۳۷۶